

Hoofdpijnen Nederlands Recht

Prof. mr. C.J. Loonstra
Prof. mr. dr. C. Phillips

17^e editie

Noordhoff

Hoofdlijnen Nederlands Recht

Prof. mr. C.J. Loonstra
Prof. mr. dr. C. Phillips

Ontwerp omslag: G2K Brand Design Agency
Omslagillustratie: Meie van der Klei

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie of uitgever ontlenen.

0 / 26

© 2026 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, Nederland

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining niet toegestaan.

All rights reserved. Text and data mining not permitted.

ISBN(ebook) 978-90-01-19700-1

ISBN 978-90-01-19699-8

NUR 820

Woord vooraf

Al ruim dertig jaar wordt *Hoofdlijnen Nederlands Recht* in het hbo voorgeschreven als voorbereiding op de praktijk. Met veel respect voor prof. mr. C. J. Loonstra, die dit boek heeft geschreven en die gedurende vele jaren aanpassingen en verbeteringen heeft aangebracht, is dit de tweede herziening die ik voor mijn rekening neem. Deze herziene, zeventiende editie is volledig geactualiseerd aan de hand van de huidige wet- en regelgeving.

Met *Hoofdlijnen Nederlands Recht* kan de hbo-student zich (door middel van zelfstudie) de eerste beginselen van het Nederlandse recht eigen maken. Er is gekozen voor een heel praktische benadering van de stof. De gegeven voorbeelden sluiten aan bij het dagelijkse (werk)leven en zijn gericht op het begrijpen van de maatschappelijke relevantie van het behandelde onderwerp. Van daaruit wordt uitgelegd hoe het recht dat onderwerp regelt.

In de lopende tekst van elk hoofdstuk zijn tussenvragen opgenomen waarmee de student kan controleren of hij de stof heeft begrepen. Verder zijn aan het einde van ieder hoofdstuk een samenvatting en een begrippenlijst opgenomen. Om de student te helpen zich de stof eigen te maken is aan het einde van ieder hoofdstuk een groot aantal oefenvragen opgenomen. De antwoorden daarvan zijn letterlijk in de tekst terug te vinden. Ieder hoofdstuk sluit af met open vragen in de vorm van casusposities. Op de website bij dit boek (www.studiemeister.noordhoff.nl) zijn bovendien meerkeuzevragen opgenomen. De antwoorden op de tussen- en meerkeuzevragen zijn ook op de website te vinden.

Het boek vertelt in hoofdlijnen de inhoud van de belangrijkste rechtsgebieden in Nederland. De indeling is als volgt:

- Terreinverkenning
- Verbintenissenrecht: de overeenkomst
- De arbeidsovereenkomst en de koopovereenkomst
- Verbintenissenrecht: de onrechtmatige en rechtmatige daad
- Goederenrecht
- Verdieping goederenrecht
- Ondernemingsrecht

- Burgerlijk procesrecht
- Staatsrecht
- Bestuursrecht en bestuursprocesrecht
- Strafrecht en strafprocesrecht

Prof. mr. dr. C. Phillips

December 2025

Inhoud

Inleiding 9

1 **Terreinverkenning** 13

- 1.1 Functies van het recht 14
- 1.2 De wet 17
- 1.3 Jurisprudentie 27
- 1.4 Overige rechtsbronnen 33
- 1.5 Enkele onderscheidingen binnen het recht 34
  - Samenvatting 40
  - Begrippen 42
  - Vragen 45

2 **Verbintenissenrecht – de overeenkomst** 51

- 2.1 Praktijkvoorbeelden 52
- 2.2 Voorwaarden overeenkomst 54
- 2.3 Nietige en vernietigbare overeenkomst 56
- 2.4 Inhoud overeenkomst 68
- 2.5 Niet-nakoming 73
- 2.6 Opschortingsrechten 83
- 2.7 Beëindiging en opzegging 84
  - Samenvatting 86
  - Begrippen 88
  - Vragen 92

3 **De arbeidsovereenkomst en de koopovereenkomst** 99

- 3.1 Inleiding 100
- 3.2 Arbeidsovereenkomst 100
- 3.3 Koopovereenkomst 110
  - Samenvatting 121
  - Begrippen 123
  - Vragen 125

4 **Verbintenissenrecht – de onrechtmatige en rechtmatige daad** 131

- 4.1 Rechtsgrond schadevergoeding 132
- 4.2 Onrechtmatige daad 133
- 4.3 Verweermiddelen gedaagde 145
- 4.4 Omvang schade 148

- 4.5 Andere vorderingen 151
- 4.6 Risicoaansprakelijkheid voor andere personen 152
- 4.7 Rechtmatige daad 158
  - Samenvatting 161
  - Begrippen 163
  - Vragen 165

- 5 Goederenrecht 173**
  - 5.1 Onderscheid verbintenissenrecht en goederenrecht 174
  - 5.2 Absoluut en relatief recht 175
  - 5.3 Goederen, zaken en (vermogens)rechten 176
  - 5.4 Absolute rechten 178
  - 5.5 Kenmerken absolute rechten 193
  - 5.6 Enkele onderscheidingen 195
  - 5.7 (Eigendoms)overdracht 198
  - 5.8 Bescherming tegen beschikkingsonbevoegdheid 206
    - Samenvatting 210
    - Begrippen 212
    - Vragen 215

- 6 Verdieping goederenrecht 223**
  - 6.1 Samenhang rechtsgebieden 224
  - 6.2 Verkrijging onder algemene en onder bijzondere titel 224
  - 6.3 Absolute en relatieve vermogensrechten 225
  - 6.4 Kwalitatieve verbintenissen 229
  - 6.5 Kettingbeding 231
    - Samenvatting 233
    - Begrippen 234
    - Vragen 235

- 7 Ondernemingsrecht 241**
  - 7.1 Ondernemingsvormen 242
  - 7.2 Handelsregister 243
  - 7.3 Eenmanszaak 244
  - 7.4 Personenvennootschappen: de maatschap 246
  - 7.5 Personenvennootschappen: de vennootschap onder firma 252
  - 7.6 Personenvennootschappen: de commanditaire vennootschap 254
  - 7.7 Rechtspersonen: de nv 255
  - 7.8 Rechtspersonen: de bv en de verschillen met de nv 267
  - 7.9 Rechtspersonen: de structuurvennootschap 268

- 7.10 Rechtspersonen: de stichting en vereniging 270
- 7.11 Wet op de ondernemingsraden 272
- 7.12 Recht van enquête 274
- 7.13 Jaarrekening 275
  - Samenvatting 277
  - Begrippen 279
  - Vragen 282

- 8 Burgerlijk procesrecht 289**
  - 8.1 Rechterlijke organisatie 290
  - 8.2 Absolute en relatieve bevoegdheid 296
  - 8.3 Enkele beginselen van burgerlijk procesrecht 298
  - 8.4 Civiele procedure bij de rechtbank (civiele afdeling) 301
  - 8.5 Civiele procedure bij de kantonrechter 305
  - 8.6 Rechtsmiddelen 306
  - 8.7 Buitengewoon rechtsmiddel: cassatie in het belang der wet 309
  - 8.8 Kort geding 309
    - Samenvatting 311
    - Begrippen 312
    - Vragen 316

- 9 Staatsrecht 323**
  - 9.1 Staat 324
  - 9.2 Spreiding van macht 325
  - 9.3 Organen van de centrale overheid 329
  - 9.4 Wetgevende macht bij de centrale overheid 340
  - 9.5 Wet in formele zin 343
  - 9.6 Algemene maatregel van bestuur en ministeriële regeling 347
    - (Sub)delegatie 348
  - 9.8 Bestuurlijke macht bij de centrale overheid 350
  - 9.9 Andere taken van de Staten-Generaal 351
  - 9.10 Ministeriële verantwoordelijkheid 354
  - 9.11 Het einde van het kabinet 355
  - 9.12 Provincie 356
  - 9.13 Gemeente 359
  - 9.14 Grondrechten 360
  - 9.15 Rechtsbronnen van staatsrecht: het verdrag 363
  - 9.16 Hiërarchie van regelgeving 364
    - Samenvatting 367
    - Begrippen 369
    - Vragen 376

10	Bestuursrecht en bestuursprocesrecht	385
10.1	Relatie overheid-burger	386
10.2	Overheidshandelingen	387
10.3	Besluit	391
10.4	Beschikking	392
10.5	Beleidsregels	398
10.6	Plan	399
10.7	Attributie, delegatie en mandaat	400
10.8	Gelede normstelling	402
10.9	Algemene beginselen van behoorlijk bestuur	403
10.10	Bestuursrechtelijke sancties	407
10.11	Rechtsbescherming in het bestuursrecht	408
10.12	Administratief beroep	408
10.13	Bestuursrechtspraak	409
10.14	Bestuursrechtspraak krachtens de Awb	410
10.15	Procesrecht en de Awb	412
10.16	Onrechtmatige overheidsdaad	414
	Samenvatting	415
	Begrippen	417
	Vragen	421
11	Strafrecht en strafprocesrecht	429
11.1	Strafrechtelijke procedure	430
11.2	Misdrijf en overtreding	435
11.3	Tenlastelegging	437
11.4	De vragen van art. 348 en 350 Sv	440
11.5	Legaliteitsbeginsel	440
11.6	Uitbreiding van 'hij die'	441
11.7	Strafuitsluitingsgronden	444
11.8	Straffen en maatregelen	451
11.9	Economisch strafrecht	454
	Samenvatting	456
	Begrippen	458
	Vragen	462
	Afkortingen	468
	Register	469

Inleiding

Als je later in het bedrijfsleven werkzaam bent, bij de overheid werkt of als je je eigen bedrijf opricht, zul je altijd situaties tegenkomen waarin je te maken krijgt met het recht. Dat geldt ook bij heel veel dingen die je in je vrije tijd doet, zoals uitgaan of boodschappen halen. Meestal zul je je daarvan niet zo bewust zijn. Zoveel handelingen in de dagelijkse praktijk (ook op het werk) lijken vanzelfsprekend. Wat zou het recht daarmee te maken hebben? Het antwoord luidt: alles. En dat blijkt vooral als zaken misgaan. Wie heeft gelijk en waarom? Dan komt het recht om de hoek kijken. Dan blijkt dat voor het probleem regels zijn opgesteld of dat zich in de rechtspraak vaker dergelijke situaties hebben voorgedaan. Als je je dat realiseert, dringt ook het besef door dat het beter is je zaken vooraf goed te regelen, zodat het niet tot conflicten hoeft te komen. Want dan zal in veel gevallen een advocaat moeten worden ingeschakeld. Vaak worden zorgvuldig opgebouwde contacten dan definitief verstoord. Dat kan weer ten koste gaan van de omzet van het bedrijf en de mogelijkheden tot verdere groei.

Hoofdpijnen Nederlands Recht heeft als doelstelling de student die geen jurist wil worden, maar die later wel in een functie terechtkomt waar het recht altijd een rol speelt, met dat recht te laten kennismaken. Wat houdt het precies in? Waaruit bestaat het? Met welk rechtsgebied heb je te maken als je in een bepaalde situatie verzeild raakt? Weet je hier de antwoorden op, dan weet je beter dan voorheen hoe je moet handelen om een probleem op te lossen. 'Wie kennis heeft, heeft macht', luidt het spreekwoord. Dat heeft ook betrekking op de werksituatie, waar juridische aspecten meespelen. Daarom is het nuttig en uiterst zinvol dat je de beginselen van het recht kent.

In het Nederlandse recht speelt het onderscheid tussen privaatrecht en publiekrecht een belangrijke rol. *Hoofdpijnen Nederlands Recht* is dan ook op dit onderscheid gebaseerd. De bekende rechtsgebieden zijn op dit onderscheid terug te voeren: vermogensrecht, ondernemingsrecht en procesrecht horen tot het privaatrecht; staatsrecht, bestuursrecht en strafrecht tot het publiekrecht. Dit zijn geen zinloze onderscheidingen; integendeel, zij maken het mogelijk dat je snel begrijpt welk aspect van het maatschappelijk leven (en dus ook in de werksituatie) aan de orde is. Van daaruit zal het in je latere werkkring en daarbuiten veel eenvoudiger zijn de mogelijke oplossingen voor een bepaald juridisch probleem in kaart te brengen. Onthoud dan ook bij het bestuderen van de genoemde rechtsgebieden dat het er niet om gaat dat je alle onderdelen ervan alleen maar in je hoofd stamp, maar dat je ook het 'waarom' van de ordening begrijpt. Als je

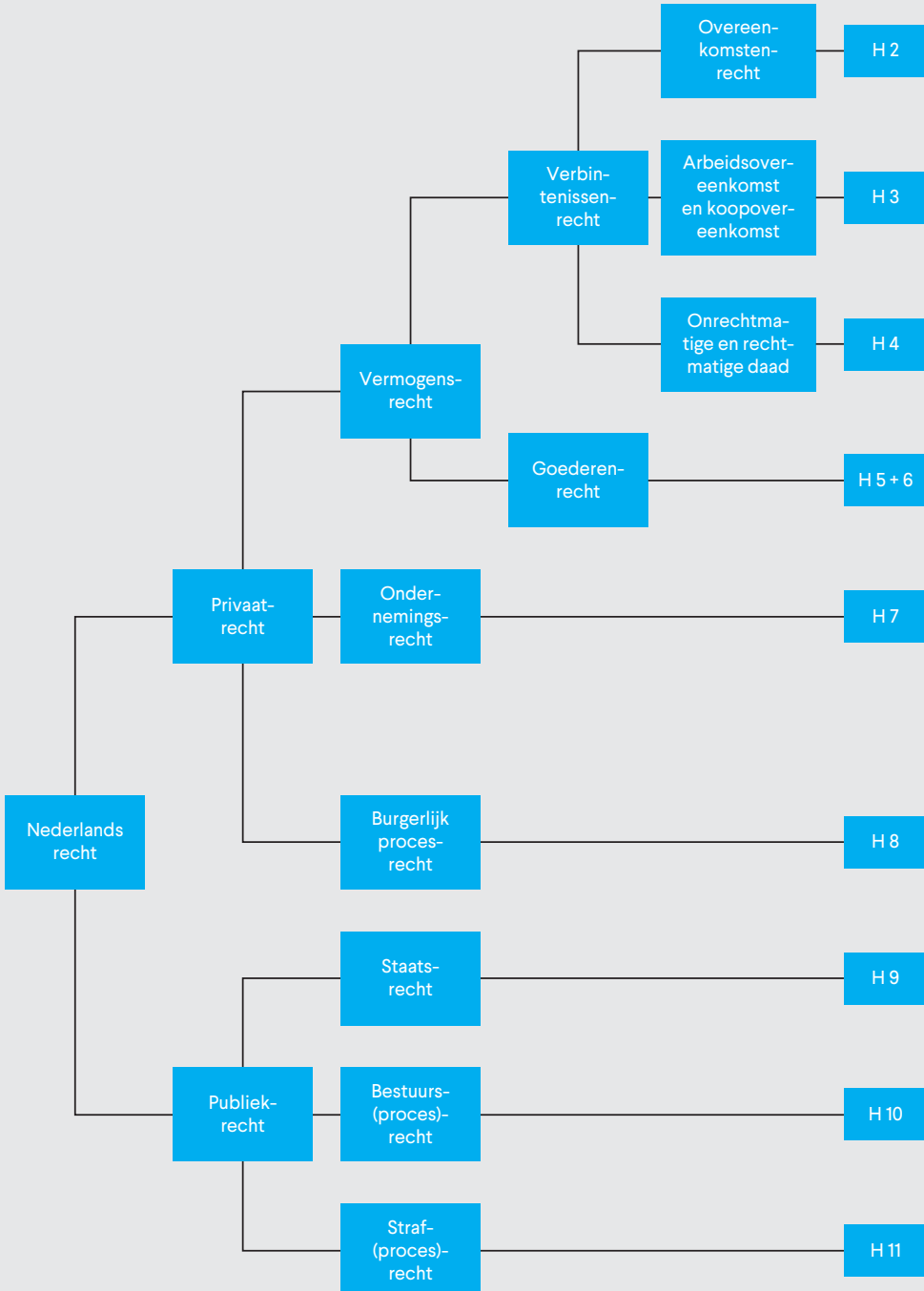
vanuit deze invalshoek de stof bestudeert, zul je veel eerder een juridisch probleem kunnen lokaliseren en kun je gemakkelijker een juridisch 'etiket' op een bepaald feitencomplex plakken.

We beginnen in hoofdstuk 1 met een terreinverkenning. Daarna gaan we verder met het privaatrecht, dat wordt onderverdeeld in het vermogensrecht (verbintenissenrecht en goederenrecht), het ondernemingsrecht en het burgerlijk procesrecht. Achtereenvolgens worden dan ook behandeld het verbintenissenrecht (hoofdstuk 2 tot en met 4), het goederenrecht (hoofdstuk 5 en 6), het ondernemingsrecht (hoofdstuk 7) en het burgerlijk procesrecht (hoofdstuk 8).

Daarna behandelen we het publiekrecht. Eerst gaan we in op het staatsrecht (hoofdstuk 9). In hoofdstuk 10 komt het bestuurs(proces)recht aan bod. In hoofdstuk 11 staat ten slotte het straf(proces)recht centraal. Het schema op p. 12 geeft een overzicht van de in dit boek aan de orde gestelde rechtsgebieden.

Overzicht van de rechtsgebieden

Terreinverkenning

Wat bedoelen we wanneer we het hebben over 'het recht'? Wat zijn de functies van het recht? En welke rechtsbronnen kennen we? Hoe kunnen we het recht indelen? Na het bestuderen van dit hoofdstuk kun je deze vragen beantwoorden.

1

- 1.1 Functies van het recht 14
- 1.2 De wet 17
- 1.3 Jurisprudentie 27
- 1.4 Overige rechtsbronnen 33
- 1.5 Enkele onderscheidingen binnen het recht 34

1.1 Functies van het recht

Voordat we gaan kijken naar de functies van het recht, eerst een introductie. Als je mensen vertelt dat je rechten studeert of het vak recht volgt, wordt soms gedacht: 'Wat zal dat saai zijn.' Recht wordt namelijk al snel uitgelegd als 'wetten uit je hoofd leren'. Is die gedachte terecht? Nee, helemaal niet. Recht omvat veel meer dan wetten leren en kennen, hoewel de wet natuurlijk wel een belangrijke rechtsbron is. Maar dan nog: recht vormt een centraal onderdeel van het maatschappelijk leven, is even dynamisch maar vaak ook even complex als het leven zelf.

Dat het recht van belang is voor zeer veel dagelijkse handelingen, zullen we verduidelijken aan de hand van een paar voorbeelden.

Stel dat je met een motor door een rood verkeerslicht bent gereden en dat een flitscamera deze strafbare gedraging heeft geregistreerd. Na enkele weken krijg je bericht dat je een boete is opgelegd van € 300. Of je dit maar even wilt betalen. Je weet je de gebeurtenis nog haarscherp te herinneren omdat je je toen overhaast naar de afdeling intensive care van het ziekenhuis had begeven; je vader was daar opgenomen met ernstige hartklachten. Je peinst er niet over om te betalen. Terecht? En wat gebeurt er als je niet betaalt? Wat voor juridisch verweer kun je voeren? Dergelijke vragen hebben betrekking op het strafrecht. Op het moment dat je je in zo'n situatie bevindt (of een vergelijkbare situatie) is het recht niet saai meer. Je wilt er het fijne van weten en te weten komen welke rechten je hebt.

Een ander voorbeeld. Je hebt onlangs een dure bluetoothspeaker gekocht. Al na enkele maanden blijkt de speaker niet meer te werken. Wat zijn dan je rechten? Doorgaans wordt in zo'n situatie gereageerd met: binnen de garantieperiode wordt de speaker gratis gerepareerd, je krijgt je geld terug of je krijgt een nieuwe speaker. Maar wat als de speaker enkele dagen of weken na de garantieperiode kapotgaat? Gelden dan dezelfde regels, of moet je je verlies aanvaarden en een nieuw apparaat kopen? Op deze vragen geven de regels van het vermogensrecht antwoord. Je zult dan toch heel benieuwd zijn hoe het recht (in dit geval het vermogensrecht) deze kwestie regelt.

Een laatste voorbeeld. Je bent eigenaar van een groot stuk grond. Hierop wil je een geluidsdicht gebouwtje neerzetten om ongestoord met je band te kunnen repeteren. Als het bouwwerk half af is en de kosten inmiddels zijn opgelopen tot € 12.000, ontvang je van de gemeente een brief waarin je gesommeerd wordt te stoppen met de werkzaamheden, omdat je geen vergunning hebt. Wat je hebt opgebouwd, zul je moeten afbreken. Hoe sterk staat de gemeente in haar recht en – voor jou belangrijker – kun je van jouw kant iets ondernemen om deze financiële ramp te voorkomen? De regels van het bestuursrecht geven hierop het antwoord. Saai? Het is maar hoe je ertegenaan kijkt.

De voorgaande voorbeelden laten zien dat het recht heel verschillende terreinen van de maatschappij bestrijkt. Maar waarom is dat nodig? Waarom zouden we het niet gewoon zonder rechtsregels kunnen doen? Deze vragen hebben betrekking op de *functies* van het recht. Vier van die functies bespreken we hierna.

1.1.1 Normatieve functie

In de eerste plaats zijn er gedragsregels waarvan de meeste mensen vinden dat zij moeten worden nageleefd en opgevolgd. Die gedragsregels (normen) vinden we in moreel opzicht zo belangrijk, dat we ze schriftelijk vastleggen, met een straf als ze worden overtreden. Deze normen zijn niet alleen ethische normen (behoren niet alleen tot de moraal) maar zijn daarnaast ook *rechtsnormen*. Moord, diefstal, incest, verkrachting, terroristische aanvallen en discriminatie wegens ras of geslacht zijn voorbeelden van dergelijke rechtsnormen. We spreken hier van de *normatieve* functie van het recht. Sommige rechtsnormen veranderen nooit (bijvoorbeeld met betrekking tot moord) maar andere weer wel. Denk bijvoorbeeld aan het discrimineren van transgenders. Vroeger kwam je deze vorm van discriminatie niet in de wet tegen, nu is het een verboden onderscheid op grond van geslacht.

1.1.2 Geschiloplossende functie

In bepaalde (oude) samenlevingen nemen mensen zelf het heft in handen als zo'n fundamentele groepsnorm wordt geschonden. Daarbij wordt uitgegaan van het principe 'oog om oog, tand om tand': omdat jij mijn broer hebt gedood, vermoord ik jouw broer! Als je het recht in eigen hand neemt, noemen we dat *eigenrichting*. In onze westerse cultuur is eigenrichting verboden. Wij kennen een rechterlijke organisatie (de rechterlijke macht) die bij uitsluiting oordeelt of iemand moet worden gestraft en zo ja, op welke wijze en met behulp van welke procedure. Dit wordt (in de tweede plaats) ook wel de *geschiloplossende* functie van het recht genoemd.

1.1.3 Additionele functie

Een derde functie van het recht heeft te maken met het feit dat mensen niet alles tot in detail regelen. Welke regels gelden als zich een situatie voordoet waarmee de betrokkenen geen rekening hebben gehouden? Je koopt bijvoorbeeld een vintage Fiat 500 uit 1978 voor € 2.500 en maakt gebruik van de aanbieding om pas twee maanden na aankoop de koopsom

te betalen. Jij rijdt al een maand lekker in je autootje, als je de Fiat door eigen schuld total loss rijdt. Gelukkig heb je zelf geen schrammetje opgelopen, maar je auto (dus) wel. Moet je toch de koopprijs betalen? Normaal spreken partijen over dit soort zaken niets af (bij de koop van de Fiat 500 ook niet). De wetgever heeft daarom een regeling getroffen die staat in art. 7:10 lid 1 BW: 'De zaak is voor risico van de koper van de aflevering af, zelfs al is de eigendom nog niet overgedragen. Derhalve blijft hij de koopprijs verschuldigd, ongeacht tenietgaan of achteruitgang van de zaak door een oorzaak die niet aan de verkoper kan worden toegerekend.' Jij zult dus de koopprijs van € 2.500 gewoon moeten betalen. Of je dit nu wel of niet met de verkoper hebt afgesproken, maakt niet uit.

Het betreft hier de *additionele* (aanvullende) functie van het recht: als partijen vergeten zijn op een bepaald punt afspraken te maken, geeft het recht aan welke regel geldt.

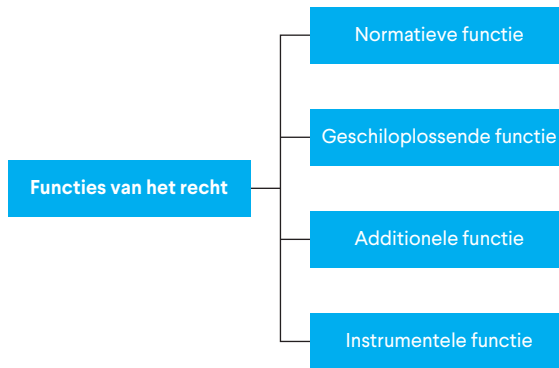
1.1.4 Instrumentele functie

Ten slotte kan worden gewezen op de *instrumentele* functie van het recht. Een goed voorbeeld hiervan zijn de verkeersregels. Het feit dat de wet bepaalt dat er op de wegen in Nederland rechts moet worden gereden, heeft natuurlijk niets met een bepaald normbesef te maken. Ook is te begrijpen dat we dat niet aan de mensen zelf kunnen overlaten; daarvoor zijn de risico's veel te groot. Dat geldt voor een heleboel situaties. Daarom hakt de wetgever op tal van onderwerpen de knoop door: zo doen wij het en niet anders. Zo komt het dat in het ene land rechts en in het andere land links moet worden gereden. Je kunt het gek en onhandig vinden als je in Engeland links moet rijden, maar je hebt niet het gevoel dat je onrecht wordt aangedaan.

Deze instrumentele functie van het recht is in ons land de laatste decennia steeds belangrijker geworden. Heel veel praktische zaken worden door de overheid via het recht geregeld. Daarmee wordt met behulp van het recht ook steeds meer maatschappelijk gestuurd. Wat deze ontwikkeling wel met zich meebrengt, is dat er onderwerpen aan de orde kunnen komen die politiek gevoelig liggen. Denk bijvoorbeeld aan de vraag of een snelweg moet worden verbreed ten koste van een natuurgebied. Als volgens de regels van het recht besloten zou worden tot verbreding van de snelweg, behoort een dergelijke beslissing tot de instrumentele functie van het recht, maar de politieke opvattingen over het belang van het voorkomen van files in ons dichtbevolkte land worden daarmee wel op scherp gesteld.

In schema ziet het eruit als in de figuur hierna.

Figuur 1.1
Functies van het recht

Tussenvraag 1.1

De Hoge Raad heeft geoordeeld dat thuistelers maximaal vijf hennepplanten mogen hebben. Zolang zij dit aantal niet overschrijden, kunnen zij niet door de rechter worden gestraft. Voorwaarde is wel dat de planten direct aan de politie worden meegegeven, als die de bewoner daar bij bezoek om vraagt.

Welke functie(s) van het recht is/zijn hier aan de orde?

1.2 De wet

Als recht zo veel met het maatschappelijk leven te maken heeft, is het van groot belang te weten waar we dat recht kunnen vinden.

Rechtsbronnen

We spreken in dit verband ook wel van de *rechtsbronnen*. Het Nederlandse recht kent vier rechtsbronnen:

- 1 de wet
- 2 de jurisprudentie
- 3 het verdrag
- 4 de gewoonte

In deze paragraaf kijken we naar de wet.

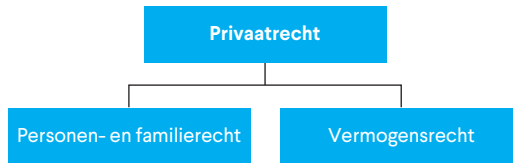
In ons land zijn we eraan gewend dat het maatschappelijk leven gereglementeerd wordt door middel van wetten. Bij 'wet' denken de meeste mensen aan strafwetten. Als je steelt, kun je tot gevangenisstraf worden veroordeeld: dat staat in de wet! Er zijn echter veel meer wetten dan alleen strafwetten. Daarom volgt nu een nadere indeling. Ook komt aan de orde wie wetgever zijn en wat de rangorde tussen de verschillende wetgevende organen is. Ten slotte gaan we in op het verschil tussen een wet in formele zin en een wet in materiële zin.

1.2.1 Wetten met betrekking tot het privaatrecht

Privaatrecht

Allereerst zijn er wetten op het terrein van het *privaatrecht*, ook wel het civiele recht of het burgerlijk recht genoemd. Het privaatrecht valt uiteen in twee deelgebieden: het personen- en familierecht en het vermogensrecht (zie de figuur hierna).

Figuur 1.2
Onderverdeling
privaatrecht 1

Personen- en
familierecht

Het *personen- en familierecht* regelt zaken als geboorte, huwelijk, geregistreerd partnerschap, echtscheiding, adoptie, ondercuratelestelling en de regeling van het vermogen tussen echtgenoten. Veel van dit recht staat in het Burgerlijk Wetboek (BW) en wel in Boek 1 (zie hierna). Naast het personen- en familierecht kennen we het *vermogensrecht*. Binnen dit rechtsgebied vallen alle op geld waardeerbare handelingen tussen burgers onderling waaraan juridische gevolgen verbonden zijn. Denk aan het hiervoor genoemde voorbeeld van het kopen van een Fiat 500.

Vermogensrecht

Daarnaast kun je denken aan talloze ongevallen en ongelukjes die dagelijks plaatsvinden: de iPhone die je per ongeluk laat vallen, de bal die door de ruit gaat en de botsing waarbij twee auto's total loss raken. Verder behoren zaken als de aanschaf van een machinepark of een kantoorinventaris tot dit rechtsgebied. Bij geschillen op het terrein van het vermogensrecht wordt vaak schade geleden, die via de rechter verhaald wordt op degene die de schade heeft veroorzaakt. De regels op het terrein van het vermogensrecht vinden we ook in het Burgerlijk Wetboek (BW), maar dan met name in de Boeken 3, 5 en 6.

Burgerlijk
Wetboek

Het BW bevat negen wetboeken, die we meestal kortweg 'Boeken' noemen. In ieder Boek is een bepaald onderdeel van het privaatrecht geregeld. Deze negen Boeken zijn de volgende:

- Boek 1: Personen- en familierecht
- Boek 2: Rechtspersonen
- Boek 3: Vermogensrecht in het algemeen
- Boek 4: Erfrecht
- Boek 5: Zakelijke rechten
- Boek 6: Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht
- Boek 7: Bijzondere overeenkomsten
- Boek 8: Verkeersmiddelen en vervoer
- Boek 10: Internationaal privaatrecht

De wetgever was eerst van plan ook nog een Boek 9 in te voeren. Boek 9 BW zou moeten gaan over de rechten betreffende het intellectueel eigendom. Dit Boek zal echter niet worden ingevoerd, omdat op dit rechtsgebied steeds meer internationale afspraken worden gemaakt.

Behalve in het BW kun je vermogensrecht ook aantreffen in een aantal andere, kleinere wetten die met betrekking tot specifieke onderwerpen zijn uitgevaardigd. Voorbeelden zijn de Wet op de naburige rechten, de Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen en de Telecommunicatiewet, die consumenten beschermt tegen het ongeraagd opbellen door agressieve en opdringerige verkopers.

Tussenvragen

1.2

Anwar en Tess hebben vóór hun huwelijk via de notaris huwelijkse voorwaarden opgemaakt: tijdens hun huwelijk blijven hun vermogens strikt gescheiden. Tot welk rechtsgebied behoort een dergelijke regeling?

1.3

Beargumenteer waarom het huurrecht tot het vermogensrecht wordt gerekend.

1.4

Ga naar www.overheid.nl en klik op 'Wettenbank nationaal'. Zoek vervolgens naar Boek 6 BW. In art. 6:230o BW staat het recht van de koper (consument) om binnen een bepaalde periode een koopovereenkomst eenzijdig te ontbinden, zodat deze niet meer bestaat. Hoeveel dagen bedraagt deze periode?

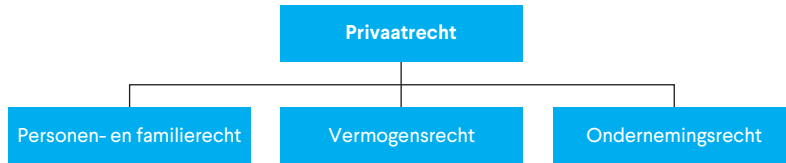
1.2.2 Wetten met betrekking tot het ondernemingsrecht

Ondernemings-
recht

Het privaatrecht bestaat niet alleen uit het personen- en familierecht en het vermogensrecht, maar kent ook het *ondernemingsrecht*, het rechtsgebied dat – zoals het woord al zegt – alles regelt wat ondernemingen en bedrijven betreft. Het uitoefenen van een onderneming of bedrijf gebeurt vaak in de vorm van een naamloze of een besloten vennootschap, soms via een coöperatie of een stichting. Veel activiteiten in club- of teamverband vinden plaats door middel van een vereniging. De wettelijke bepalingen die op deze ondernemingsvormen betrekking hebben, worden tot het ondernemingsrecht gerekend. Dit deel van het recht is voor een groot deel terug te vinden in Boek 2 van het BW. Daarnaast behoort ook nog een aantal losse wetten tot dit rechtsgebied, zoals de Handelsnaamwet, de Handelsregisterwet en de Faillissementswet.

Omdat het ondernemingsrecht tot het privaatrecht wordt gerekend, kunnen we figuur 1.2 als volgt aanvullen (zie de figuur hierna).

Figuur 1.3
Onderverdeling
privaatrecht 2

Tussenvraag 1.5

Leg uit dat de Wet op de ondernemingsraden onder het ondernemingsrecht moet worden geschaard.

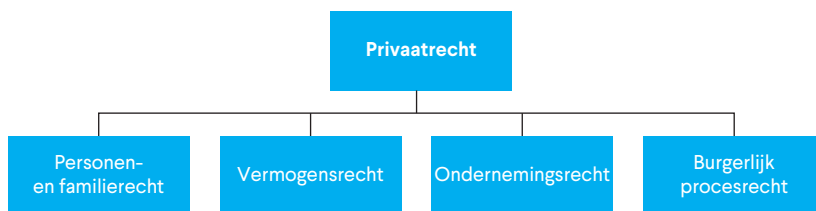
1.2.3 Wetten met betrekking tot het burgerlijk procesrecht

Heeft iemand een privaatrechtelijk geschil met een ander (Niels vindt bijvoorbeeld dat Sanne hem schade heeft toegebracht die moet worden vergoed, maar Sanne ontkent dat Niels door haar schade heeft geleden), dan moet die persoon naar de rechter stappen om zijn gelijk te krijgen. Op het terrein van het privaatrecht is er niet een derde (een onafhankelijke persoon) die daarvoor in actie komt, dat moet de burger zelf doen. Een beslissing aan de rechter vragen naar aanleiding van een tussen twee personen gerezen conflict, noemen we *procederen*. De regels die van toepassing zijn op het voeren van juridische procedures op het terrein van het privaatrecht, worden tot het *burgerlijk procesrecht* gerekend en zijn voor een groot deel in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) te vinden. Het privaatrecht omvat dus in totaal (zie de figuur hierna):

Procederen

Burgerlijk
procesrecht

Figuur 1.4
Onderverdeling
privaatrecht 3

1.2.4 Wetten met betrekking tot het strafrecht

Naast wetten op het gebied van het privaatrecht kennen we wetten op het terrein van het *strafrecht*. Kenmerkend voor dit deel van het recht is dat de staat door middel van het Openbaar Ministerie (OM) actief optreedt om sancties (boete, gevangenisstraf en dergelijke) te eisen bij schending van de normen. Bij het privaatrecht is dit anders, zo zagen we hiervoor. Als een

Strafrecht

Monopolie-
positie

burger geen actie onderneemt om schadevergoeding te krijgen, zal de staat zich daar verder niet mee bemoeien. In het strafrecht heeft de staat een monopoliepositie. Daarmee wordt eigenrichting voorkomen. Alleen het OM kan tot vervolging van strafbare feiten overgaan. De wettelijke bepalingen die zien op het strafrecht staan in het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en een groot aantal andere losse wetten, zoals de Opiumwet, de Wet op de economische delicten en de Wet wapens en munitie.

Het is goed er hier al op te wijzen dat het strafrecht en het privaatrecht (specifiek het vermogensrecht) op een bepaalde manier met elkaar verbonden kunnen zijn. Een voorbeeld om dit te verduidelijken is een alledaagse, vervelende gebeurtenis: het plaatsvinden van een ongeval. Als Matthijs met zijn auto geen voorrang verleent en de auto van Ewa total loss rijdt, begrijpt Matthijs dat hij de kosten (de schade) van Ewa moet vergoeden. Deze kwestie heeft betrekking op het vermogensrecht. Matthijs' foutieve handeling noemen we een onrechtmatige daad. Maar met het vergoeden van Ewa's schade is Matthijs er nog niet. Hij zal ook met het strafrecht in aanraking komen. Het niet-verlenen van voorrang is immers een strafbaar feit waarop een sanctie zal volgen. Voor Matthijs betekent dit dat hij ook nog een boete (aan de staat) zal moeten betalen.

Tussenvragen

1.6

Geef beargumenteerd aan dat ondernemingen die bepalingen van milieurecht schenden, zowel met het privaatrecht als met het strafrecht in aanraking kunnen komen.

1.7

Een automobilist heeft een meisje van haar scooter gereden. Het meisje raakte daarbij gewond. Daarna ging de automobilist tegen het verkeer in bij Wieringerwerf de A7 op, waar hij een andere automobilist de vangrail in reed. Die raakte echter niet gewond. De politie wierp een blokkade op en kon de man na een achtervolging klemrijden. Hij zou onder invloed van drugs zijn geweest.

Speelt in dit bericht het strafrecht, het privaatrecht of beide een rol?

1.2.5 Wetten met betrekking tot het staatsrecht

Staatsrecht

Het *staatsrecht* regelt de wijze waarop de Nederlandse overheid wordt vormgegeven en de invloed die de burgers daarop kunnen uitoefenen. Op het terrein van het staatsrecht komen niet alleen de Eerste en Tweede Kamer in beeld, maar ook de regering, verkiezingen en de totstandkoming van wetten.

Een zeer belangrijke wet op dit gebied is de Grondwet, waarin de basisregels van ons staatsbestel (een democratische rechtsstaat) staan opgesomd. In de Grondwet staat regelmatig dat de wetgever bepaalde materie nader moet regelen bij wet. De wetten die op grond van een dergelijke grondwettelijke opdracht tot stand komen, noemen we *organieke* wetten. Voorbeelden daarvan zijn de Wet op de Raad van State, de Kieswet en de Wet op de rechterlijke organisatie.

1.2.6 Wetten met betrekking tot het bestuursrecht

De voorgaande rechtsgebieden hebben alle een 'kernwet': het personen- en familierecht Boek 1 BW, het vermogensrecht de Boeken 3, 5 en 6 BW, het strafrecht de Wetboeken van Strafrecht en Strafvordering, en het staatsrecht de Grondwet. Voor het bestuursrecht is dat de *Algemene wet bestuursrecht* (Awb). De Awb wordt ook wel genoemd als een voorbeeld van 'aanbouwwetgeving': de wet wordt in delen (tranches) ingevoerd en uitgewerkt. Vier tranches zijn inmiddels in werking getreden.

Het *bestuursrecht* heeft betrekking op de mogelijkheden die de overheid/wetgever heeft om regulerend op te treden ten aanzien van de maatschappij. Tot ver in de twintigste eeuw heeft de overheid zich afzijdig gehouden van wat zich binnen de samenleving afspeelde. Met name na 1945 is er wat dat betreft veel veranderd. Op veel terreinen van het maatschappelijk leven wilde de overheid van alles regelen. Momenteel nemen we echter ook weer een tegenovergestelde tendens waar. De bemoeizucht van de overheid wordt door veel burgers als knellend ervaren. Als gevolg daarvan zijn veel regels ingetrokken of versoepeld. Zo zijn de voorwaarden voor het krijgen van een bouwvergunning aanmerkelijk versoepeld en worden de openingstijden van winkels veel meer aan de wensen van de middenstand overgelaten.

De tot voor kort steeds toenemende overheidsbemoeienis met het maatschappelijk leven wordt ook wel karakteristiek aangeduid met de ontwikkeling van nachtwakersstaat naar socialeverzorgingsstaat. Als de overheid zich meer terugtrekt, spreken we wel van privatisering en deregulering. Voorbeelden van bestuurswetten zijn, naast de genoemde Awb, de Omgevingswet, de Wet maatschappelijke ondersteuning, de Alcoholwet en de Werkloosheidswet.

Tussenvragen

1.8

Omdat je een nieuwe baan in Zutphen hebt gekregen, verhuis je naar deze stad. Je koopt een huis en verneemt van de makelaar dat je een vergunning bij de gemeente moet aanvragen voor de ingrijpende verbouwing die je wilt doen. Leg uit waarom deze activiteit van de gemeente tot het bestuursrecht gerekend wordt.

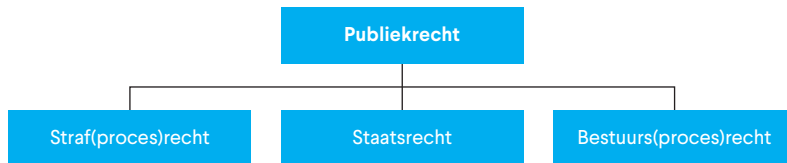
1.9

In een bericht in dagblad *Trouw* stond dat op een braakliggend terrein van vijf hectare in Beilen een verpleeghuis voor oudere dakloze junks met psychische problemen zal worden gebouwd. Het verpleeghuis zou eerst in het dorp Hooghalen komen, maar onder druk van protesterende buurtbewoners heeft de gemeente Midden-Drenthe besloten op zoek te gaan naar een andere locatie. Van zes locaties kwam Beilen als de meest geschikte uit de bus.

Leg uit dat dit krantenbericht betrekking heeft op het bestuursrecht.

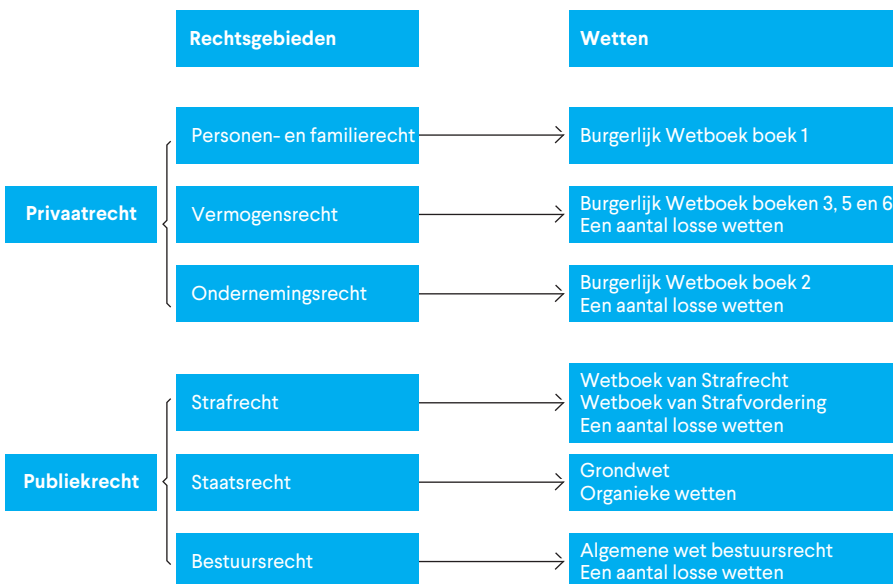
Bij de laatste drie rechtsgebieden – strafrecht, staatsrecht en bestuursrecht – zien we dat de staat en overheid steeds een belangrijke plaats innemen. Deze drie rechtsgebieden vallen dan ook onder het publiekrecht. Het procesrecht dat aan deze rechtsgebieden verbonden is (de regels die gelden als de rechter in beeld komt), wordt eveneens tot het publiekrecht gerekend (zie de figuur hierna).

Figuur 1.5
Onderverdeling publiekrecht

Het voorgaande is schematisch weergegeven in de figuur hierna.

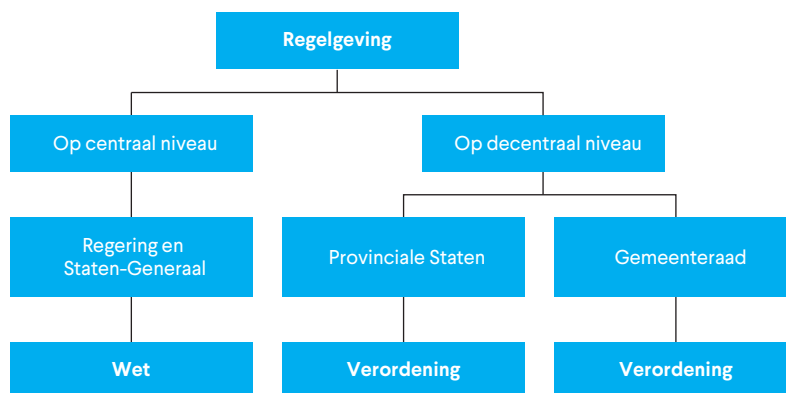
Figuur 1.6 De rechtsgebieden en hun wetten

1.2.7 De wetgever

Wetgevers	<p>Nu we een globaal beeld hebben van de wetten die bij een bepaald rechtsgebied behoren, kunnen we een volgende vraag met betrekking tot de wet aan de orde stellen. Wie zijn bevoegd wetten te maken? Over het antwoord op deze vraag bestaat vaak onduidelijkheid bij niet-juristen. Zoals velen bij het woord 'recht' onmiddellijk en uitsluitend aan strafrecht denken, denken de meeste mensen dat wetten alleen vanuit Den Haag (de landelijke politiek) worden uitgevaardigd. Niets is minder waar. Veel regelgeving komt van andere organen of instanties. We kunnen op dit punt een onderscheid maken tussen wetgevers op centraal niveau en wetgevers op decentraal niveau.</p>
Nationale wetgever	<p>Wetgever op centraal niveau is met name de nationale wetgever, die is samengesteld uit enerzijds de regering en anderzijds de Staten-Generaal (die uit de Tweede en Eerste Kamer bestaan). De wetten van de nationale wetgever vormen tezamen de hiervoor genoemde regelgeving uit Den Haag (het Binnenhof).</p>
Decentrale wetgevers	<p>Decentrale wetgevers treffen we onder meer aan op provinciaal en gemeentelijk niveau. Ook provincies en gemeenten vaardigen dus regelgeving uit. Door hen uitgevaardigde regels dragen echter niet de naam 'wet', maar 'verordening'. Op provinciaal niveau zijn Provinciale Staten bevoegd verordeningen voor hun provincie tot stand te brengen. Op gemeentelijk niveau is de gemeenteraad bevoegd om voor de gemeente in kwestie regels te maken.</p> <p>Opmerkelijk is overigens wel dat de nationale wetgever op alle rechtsgebieden regels voor het hele land afkondigt. De wetgevende organen op provinciaal en gemeentelijk niveau treden met name op op het terrein van het bestuursrecht en het strafrecht en dan nog enkel voor hun eigen provincie of gemeente.</p>
Andere instanties	<p>Naast centrale en decentrale wetgevers zijn ook nog andere instanties in Nederland bevoegd 'wetten' uit te vaardigen. Je kunt in dit verband bijvoorbeeld denken aan de Sociaal-Economische Raad (de SER), die op grond van de Wet op de Sociaal-Economische Raad verordeningen tot stand kan brengen, evenals product- en bedrijfsschappen op grond van diezelfde wet. Daarnaast kunnen waterschappen regels uitvaardigen. Deze regels (verordeningen) dragen in de praktijk vaak de naam 'keuren'. Kortom: 'wetten' worden door veel meer dan één instantie gemaakt, zie de figuur hierna waarin de belangrijkste wetgevers in Nederland zijn opgenomen.</p>

Figuur 1.7
Bevoegdheid tot
regelgeving

1.2.8 Rangorde tussen wetgevende organen

We weten nu dat er verschillende organen zijn die wetten of verordeningen maken. Hierin kunnen we een rangorde aanbrenge waarbij drie principes gelden:

- 1 Hogere regels gaan boven lagere regels.
Als een gemeentelijke verordening in strijd is met een verordening van de provincie waarbinnen die gemeente zich bevindt, dan zal de rechter de gemeentelijke verordening onverbindend verklaren en de provinciale verordening toepassen. Een wet in formele zin (zie hierna) gaat weer boven een provinciale verordening.
- 2 Bijzondere regels gaan boven algemene regels.
In een aantal gevallen heeft de nationale wetgever besloten bepaalde, veel voorkomende overeenkomsten afzonderlijk wettelijk te regelen. Zo heeft hij regels gemaakt over de koopovereenkomst, de huurovereenkomst, de arbeidsovereenkomst en de overeenkomst van lastgeving. Ze hebben een plaats gekregen in Boek 7 BW. We noemen ze benoemde of *bijzondere* overeenkomsten. Wanneer een bepaling in bijvoorbeeld de regeling over de arbeidsovereenkomst (Boek 7 titel 10 BW) niet in overeenstemming is met een bepaling uit de Boeken 3, 5 of 6 BW (waarin algemene regels op het terrein van het vermogensrecht staan), dan gaat de eerste wettelijke bepaling boven de tweede.
- 3 Jongere regels gaan boven oudere regels.
Zijn twee wetten van gelijk niveau met elkaar in strijd, dan zal de rechter de meest recente wet toepassen.

Principe 1 (hogere regels gaan boven lagere regels) is belangrijker dan de twee andere principes. Is bijvoorbeeld een gemeentelijke verordening van 1 mei 2026 in strijd met een wet die door de nationale wetgever uitgevaardigd is met ingang van 1 juli 2021, dan moet toch de nationale wet

worden toegepast (principe 1), hoewel deze ouder is dan de gemeentelijke verordening (principe 3).

Tussenvragen

1.10

Iemand wordt strafrechtelijk vervolgd omdat hij een gemeentelijke verordening heeft overtreden. Hij komt er echter achter dat deze verordening in strijd is met een provinciale verordening. Zal de rechter hem straffen? Motiveer.

1.11

Een provinciale verordening van 1 januari 2026 is in strijd met een wet in formele zin, uitgevaardigd op 1 januari 2019. Welke gaat voor?

1.2.9 Wet in formele en materiële zin

Als het om wetten gaat, is het onderscheid tussen een wet in formele zin en een wet in materiële zin van belang.

Wet in formele
zin

Een *wet in formele zin* is een wet die tot stand is gekomen door regering en Staten-Generaal gezamenlijk, de nationale wetgever dus. Ieder product van deze wetgever wordt, met uitsluiting van alle andere daden van wetgeving, een wet in formele zin genoemd.

Wet in materiële
zin

Een *wet in materiële zin* is iedere regeling van een wetgever die geschreven is voor een onbepaald aantal en dus niet bij naam genoemde personen. Op provinciaal en gemeentelijk niveau worden geen wetten in formele zin uitgevaardigd. Als Provinciale Staten of gemeenteraad besluiten nemen die op alle inwoners van de betreffende provincie of gemeente betrekking hebben, zijn dit wetten in materiële zin. De meeste producten van de nationale wetgever zijn naast wetten in formele zin ook wetten in materiële zin, maar realiseer je dat dit niet noodzakelijk is. Een begroting van een departement moet bijvoorbeeld bij wet worden aangenomen. Aangezien deze wet zich niet richt tot een onbepaald aantal mensen, is hier sprake van een wet in formele zin, niet in materiële zin. Een wet in formele zin is dus meestal een wet in materiële zin, maar soms toch niet.

Op grond van het voorgaande kunnen we dan ook het volgende stellen:

- Een groot aantal wetten is én wet in formele zin én wet in materiële zin, want de wetten die door regering en Staten-Generaal worden uitgevaardigd, zijn meestal tot niet bij name genoemde mensen gericht.
- Sommige wetten zijn wél wet in formele zin, maar geen wet in materiële zin, want wetten afkomstig van de centrale wetgever richten zich soms tot bij name genoemde personen of concreet gemaakte onderwerpen. Voorbeelden zijn een wet waarin de begroting van een departement wordt goedgekeurd of een wet waarin het huwelijk van de kroonprinses wordt goedgekeurd.

- Een groot aantal wetten is geen wet in formele zin maar wél wet in materiële zin, want veel wetten op provinciaal en gemeentelijk niveau richten zich tot een onbepaald aantal mensen.
- Een besluit niet afkomstig van regering en Staten-Generaal en niet gericht tot een onbepaald aantal mensen is noch een wet in formele zin noch een wet in materiële zin. Een voorbeeld daarvan is het verstrekken van een vergunning aan de eigenaar van een stuk grond om daarop een huis te bouwen.

Het voorgaande kan in een matrix worden weergegeven. Zie de figuur hierna.

Figuur 1.8
Wet in formele
of materiële zin

Wet in formele zin?	Ja	Burgerlijk Wetboek	Goedkeuringswet huwelijk lid koningshuis
	Nee	Gemeentelijke/provinciale verordening	Vergunning
		Ja	Nee
		Wet in materiële zin?	

Tussenvragen

1.12

De regering heeft het Algemeen douanebesluit uitgevaardigd. Is hier sprake van een wet in formele zin die tevens een wet in materiële zin is?

1.13

Op 28 mei 2019 heeft de Eerste Kamer de WAB aanvaard. Deze wet is op 1 januari 2020 in werking getreden.

- Zoek via Google op waar 'WAB' voor staat.
- Gaat het hier om een wet in formele zin en/of wet in materiële zin?

1.14

Wetteksten worden gratis door de overheid op internet gezet. Zoek de betreffende site op en geef aan hoe deze site heet.

1.3 Jurisprudentie

In deze paragraaf gaan we in op de vraag waarom jurisprudentie een rechtsbron is en vervolgens behandelen we een aantal interpretatiemethoden en redeneerwijzen die de rechter toepast.

1.3.1 Jurisprudentie als rechtsbron

Vonnis
Arrest

Waarom is jurisprudentie een rechtsbron? *Jurisprudentie* betekent rechtspraak. Recht wordt gesproken door een enkele rechter (unus) of door een rechterlijk college (meerdere rechters). Hun beslissingen worden in veel gevallen vonnissen, arresten of uitspraken genoemd. De naam die aan een rechterlijke beslissing gegeven wordt, hangt af van de rechter of het college die/dat de uitspraak doet. Een *vonnis* wordt als hoofdregel door de rechtbank gegeven. Een *arrest* wordt gewezen door een gerechtshof en de Hoge Raad. Rechtbank, gerechtshof en Hoge Raad zijn vooral actief op het terrein van het privaatrecht, het ondernemingsrecht en het strafrecht. Op alle andere terreinen van het recht worden beslissingen van rechters of rechtscollages 'uitspraken' genoemd.

De beslissingen van rechters kunnen dus bron van recht zijn. Op zichzelf lijkt dat vreemd. Immers, we houden ons bezig met de vraag: waar vinden we in Nederland het recht? Dat betekent het recht waaraan we ons nu en in de toekomst moeten houden. Maar als we het hebben over de jurisprudentie, dan gaat het toch concreet om uitspraken, zoals die gelden tussen twee personen of partijen (procespartijen) die een geschil hebben? Wat hebben anderen daarmee te maken? Als de eisende partij vindt dat zij terecht iets van de gedaagde kan vorderen (schadevergoeding bijvoorbeeld), dan zal zij moeten verwijzen naar een rechtsregel waarin dat in algemene bewoordingen gesteld wordt. In de meeste gevallen is dit een wets- of verdragsbepaling. Vaak staan in zo'n bepaling echter woorden of zinnen waarvan de betekenis niet zonder meer vaststaat of op grond waarvan niet direct blijkt wat nu precies wordt bedoeld. Soms geldt bijvoorbeeld een tussen twee mensen gemaakte afspraak niet wanneer deze – zo staat dan in de wet – niet 'billijk' is. Maar wat is billijk? Wordt de rechter erbij gehaald om het geschil te beslechten, dan zal hij duidelijk moeten maken welke uitleg zal moeten worden gegeven aan dat specifieke woord (bijvoorbeeld billijk) of die specifieke zin. Deze uitleg (ook weer in de vorm van een algemene bepaling) wordt bron van recht en behoort tot de rechtsbron jurisprudentie. Ter illustratie een voorbeeld.

Uitleg
rechtsregel

VOORBEELD | Wel of geen specialist

Een garagehouder die niet tot het dealernet van enig automerk behoorde, adverteerde op social media met de woorden 'gespecialiseerd in Mercedes'. Daimler-Benz AG te Stuttgart wendde zich tot de rechtbank in Den Haag (en later tot het gerechtshof in Den Haag) en stelde dat de garagehouder art. 2.20 Benelux-verdrag inzake de intellectuele eigendom had overtreden en vroeg een verbod ten aanzien van de garagehouder om ooit nog met de woorden 'gespecialiseerd in Mercedes' te adverteren. Nu staat er in art. 2.20 onder meer dat een merkhouder zich kan verzetten tegen ieder gebruik van zijn merk door

een ander, zonder dat deze daartoe een geldige reden heeft. Maar wat is 'zonder geldige reden'? De garagehouder beweerde, dat hij wel degelijk een geldige reden had. Hij verkocht en repareerde al jaren auto's van het merk Mercedes en waarom zou hij dat niet aan potentiële klanten mogen meedelen? Het hof (in hoger beroep) was het niet eens met deze redenering. Het hof oordeelde dat er alleen sprake is van een geldige reden wanneer men over dezelfde kennis van Mercedes-auto's beschikt als de bedrijven die tot het dealernet van Daimler-Benz behoren en die door Daimler-Benz regelmatig van de meest recente gegevens en kennis over deze auto's worden voorzien. De garagehouder in kwestie voldeed niet aan dit criterium en de vordering werd toegewezen.

Uit dit voorbeeld blijkt dat het hof een nadere invulling heeft gegeven aan de zinsnede 'zonder geldige reden'. Door deze uitspraak kan iedere garagehouder in Nederland nu weten welke betekenis er blijkbaar aan deze woorden gegeven wordt. Zij kunnen vaststellen of zij onder hun naam kunnen schrijven: 'gespecialiseerd in ...'. Deze formulering is een regel die valt onder de rechtsbron jurisprudentie.

1.3.2 Interpretatiemethoden

Een rechter of een rechtscollege spreekt dus niet alleen recht, maar kan ook recht maken. Als we daarvan uitgaan, rijst de vraag: hoe komt die rechter of dat rechtscollege aan de uitleg van vage woorden of zinsneden in een wettekst? Bedenkt de rechter die zelf? Hoe komt het hof in de Mercedes-zaak aan de betekenis van 'zonder geldige reden'? Is die uit de lucht gegrepen? Nee. De rechter heeft een aantal hulpmiddelen bij het specificeren van de betekenis van een woord of zinsnede. Deze hulpmiddelen worden interpretatiemethoden genoemd. We noemen de volgende:

Interpretatie-
methoden

1 De grammaticale interpretatiemethode

Bij de uitleg van een woord sluit de rechter aan bij de betekenis die het heeft in het alledaagse spraakgebruik. Zo kennen we in Nederland het Besluit houders van dieren. In art. 1 van deze wet staat dat onder pluimvee moet worden verstaan: 'hoenderachtigen, eenden of ganzen'. Iemand werd op grond van deze wet vervolgd omdat hij parkieten had ingevoerd. Zijn parkieten pluimvee? Nee, oordeelde de Hoge Raad, want in het alledaagse spraakgebruik vallen onder 'pluimvee' eetbare dieren of dieren die voor de mens eetbare producten voortbrengen. Parkieten zijn dus geen pluimvee.

2 De wetshistorische interpretatiemethode

De rechter beroept zich bij dit hulpmiddel op een passage uit de parlementaire geschiedenis van de betreffende wet. Over iedere wet wordt in de Eerste en Tweede Kamer (de Staten-Generaal) beraadslaagd. Deze

beraadslagen worden in letterlijke bewoordingen vastgelegd en in de zogenoemde Handelingen der Staten-Generaal opgenomen. Deze handelingen zijn ook digitaal te raadplegen op www.overheid.nl. Wanneer een woord of zinsnede onduidelijk is, kan de rechter de parlementaire stukken raadplegen om na te gaan wat de wetgever over het artikel waarin de onduidelijkheid staat, heeft betoogd. Ter illustratie verwijzen we naar een vonnis van de rechtbank Den Haag, gewezen in een geschil tussen een aantal studenten en de Landelijke Studentenvakbond enerzijds en de Nederlandse staat anderzijds. Er bestond onenigheid over art. 14 van de inmiddels afgeschafte Wet op de studiefinanciering. Dit artikel luidde: 'Studiebeurzen toegekend op grond van hoofdstuk II van de wet, worden uitbetaald tussen de twintigste en dertigste van elke maand'. De studenten en hun vakbond eisten vooruitbetaling van de basisbeurs (op bijvoorbeeld 25 maart zou de basisbeurs over de maand april moeten worden betaald). Maar de staat wenste het geld over te maken aan het einde van de maand waarop het recht op de beurs ontstond (op 25 maart zou de basisbeurs over de maand maart worden betaald). Bij haar uitspraak wees de rechtbank op de parlementaire geschiedenis van de wet. De stukken bleken onder meer de volgende passage te bevatten: 'De uitbetaling van de basisbeurs vindt plaats per kalendermaand en achteraf. Het streven is erop gericht om uitbetaling van de basisbeurs te behandelen als ware het een soort salarisbetaling.' De studenten en vakbond kregen ongelijk. Hun vordering werd afgewezen.

3 De anticiperende interpretatiemethode

Bij het formuleren van zijn regel baseert de rechter zich in dit geval op toekomstig recht, op bijna-recht dus. Het duurt een tijd (meestal een jaar of langer) voordat een wetsvoorstel wet wordt en in werking treedt. Zo moet het voorstel door de Tweede en de Eerste Kamer worden goedgekeurd en dat kost tijd. Wanneer bijna zeker is dat een wetsvoorstel wet zal worden, kan een rechter zich in zijn oordeel alvast op de inhoud van die nieuwe regeling beroepen. Als een rechter dat doet, zeggen we dat hij de anticiperende interpretatie toepast.

4 De rechtsvergelijkende interpretatiemethode

Als de rechter de rechtsvergelijkende interpretatiemethode hanteert, verwijst hij bij de beantwoording van de vraag hoe je een vaag woord of onduidelijke zin in een (Nederlandse) wet moet lezen naar een buitenlands rechtstelsel waarin de betreffende materie ook is geregeld.

5 De systematische interpretatiemethode

Wetsartikelen staan nooit op zichzelf. Zij maken onderdeel uit van een groter geheel, bijvoorbeeld van een wet. Als de rechter de systematische interpretatiemethode toepast, legt hij een woord of zinsnede uit een wettelijke bepaling uit aan de hand van de regeling waarvan die bepaling

onderdeel uitmaakt. Zo moest de Hoge Raad eens oordelen of het uitbrengen van de Hitlergroet een belediging is in de vorm van een ‘afbeelding’, genoemd in art. 137c Wetboek van Strafrecht. Nee, oordeelde de Hoge Raad en wees daarbij op art. 266 van het Wetboek van Strafrecht, waarmee art. 137c Wetboek van Strafrecht te maken heeft. In art. 266 wordt als subcategorie van ‘afbeelding’ uitdrukkelijk ook ‘feitelijkheden’ genoemd. In art. 137c is dat niet het geval. Omdat het uitbrengen van de Hitlergroet onder ‘feitelijkheden’ valt, kan de rechter de persoon die dat deed niet op grond van art. 137c veroordelen. Uiteraard wel op grond van art. 266.

6 De teleologische interpretatiemethode

Een wet of wettelijke bepaling wordt altijd met een bepaald doel uitgevaardigd. Bij de teleologische interpretatiemethode doet de rechter een beroep op de bedoeling die de wetgever met de regeling heeft gehad (‘telos’ is Grieks voor ‘doel’). Met een beroep op deze bedoeling, geeft hij dan invulling aan woorden in de tekst die niet (geheel) duidelijk zijn. In art. 7 van de Grondwet staat bijvoorbeeld dat niemand voorafgaand verlot (toestemming) nodig heeft om door de drukpers (dat wil zeggen: met tekst op papier gedrukt) gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet. Nu plaatst iemand bovenop een groot gebouw in felle neonletters de tekst: ‘Bekeert u tot God.’ Kan deze persoon terecht verdedigen dat deze activiteit valt onder het openbaren van gedachten of gevoelens via de ‘drukpers’? Als de rechter oordeelt dat het doel van de wetgever met art. 7 Grondwet is dat iedereen zich vrij mag uiten in zijn mening (dus ook door middel van een tekst in neonletters), dan past hij de teleologische interpretatiemethode toe.

7 Overige interpretatiemethoden

In vooral het privaatrecht zijn ten slotte nog twee interpretatiemethoden van belang. De eerste is dat rechters bij hun uitleg van onduidelijke bewoordingen in een wet verwijzen naar eerdere uitspraken van rechters waarin die onduidelijke bewoordingen al zijn uitgelegd. Dit wordt ook wel de *precedenteninterpretatie* genoemd, de uitleg overeenkomstig eerdere uitspraken.

De tweede interpretatiemethode heeft betrekking op het feit dat in het privaatrecht de redelijkheid en de billijkheid een steeds belangrijker plaats hebben gekregen. De wetgever heeft dat ook uitdrukkelijk gewild, zo blijkt bijvoorbeeld uit art. 6:2 BW en art. 6:248 BW (zie subpar. 2.4.4). Onduidelijke bewoordingen in een wettelijke regeling worden door rechters dan ook regelmatig met een beroep op de redelijkheid en billijkheid nader ingevuld. De rechter schrijft dan in zijn oordeel: ‘De redelijkheid en billijkheid brengen mee dat de bewoordingen in art. ... moeten worden uitgelegd als ...’ We noemen dit de *interpretatie naar redelijkheid en billijkheid*.

Precedenten-
interpretatie

Interpretatie
naar redelijkheid
en billijkheid

Tussenvraag 1.15

Een rechter moet beslissen wat moet worden verstaan onder een goed werkgever (zie art. 7:611 BW). Bij zijn oordeel verwijst hij naar wat daarover in de Tweede Kamer door de minister is gezegd. Bovendien geeft de rechter aan dat de door de minister gegeven uitleg aansluit bij een wet die in Duitsland op dit punt geldt. Van welke interpretatiemethoden maakt de rechter gebruik?

1.3.3 Redeneerwijzen

A-contrario-
redenering

Naast interpretatiemethoden maakt de rechter ook gebruik van zogenoemde *redeneerwijzen*. Een redeneerwijze is een manier van denken om tot een bepaalde uitspraak te komen. De twee bekendste manieren van redeneren zijn de a-contrarioredenering en de redenering naar analogie. Bij de *a-contrarioredenering* gaat de rechter ervan uit dat een bepaalde rechtsregel *niet* van toepassing is, omdat die regel uitsluitend geschreven is voor de gevallen die uitdrukkelijk in die regel worden genoemd. In de wet staat bijvoorbeeld de regel (art. 7:671b BW en art. 7:671c BW) dat de rechter een arbeidsovereenkomst kan ontbinden (beëindigen). Kan hij nu ook een overeenkomst op grond van deze wetsartikelen ontbinden van iemand die wel voor een ander werkt maar niet op basis van een arbeidsovereenkomst? Denk bijvoorbeeld aan een freelancefotograaf of journalist. Een aantal jaren geleden werd de rechter die vraag voorgelegd. Hij redeneerde daarbij dat art. 7:671b BW en art. 7:671c BW enkel voor de arbeidsovereenkomst geschreven zijn en niet voor andere overeenkomsten. Hoewel de rechter dus niet met zoveel woorden zegt of schrijft dat hij hier de a-contrarioredenering hanteert, maakt hij daarvan wel gebruik om tot zijn beslissing te komen.

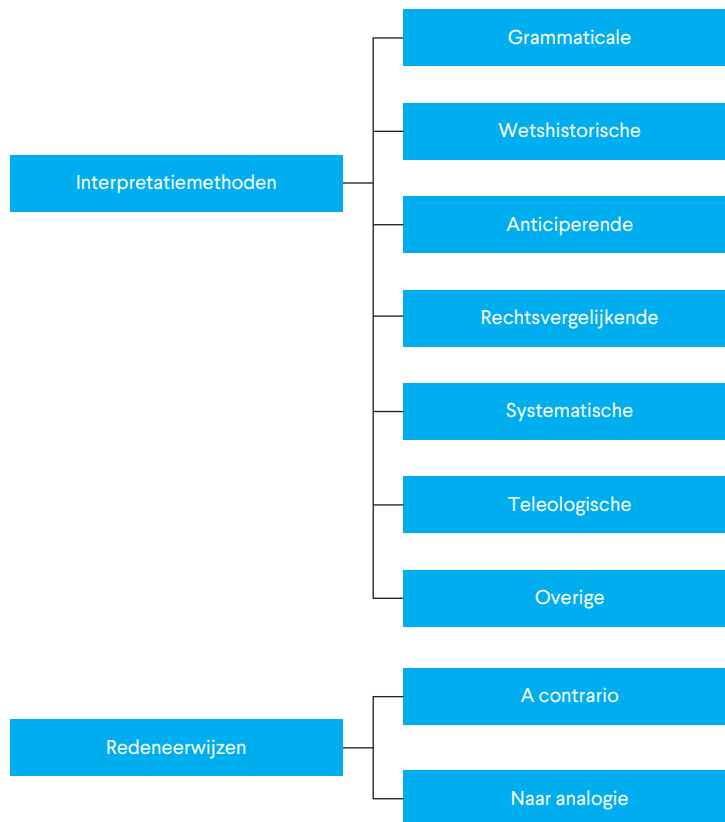
Redenering naar
analogie

Wil de rechter bij toepassing van de a-contrarioredenering de werking van een rechtsregel niet uitbreiden, bij toepassing van de *redenering naar analogie* doet hij dat juist wél. Bij de redenering naar analogie stelt de rechter zich op het standpunt dat een bepaalde kwestie (die niet wettelijk geregeld is) zoveel lijkt op een kwestie waarin de wet wel voorziet, dat die laatste regel ook van toepassing wordt verklaard op de niet-geregelde kwestie. In het hiervoor genoemde voorbeeld zou de rechter ook hebben kunnen redeneren, dat de overeenkomst die een freelancer heeft gesloten zoveel lijkt op die van de werknemer (die arbeid verricht op basis van een arbeidsovereenkomst), dat art. 7:671b BW en art. 7:671c BW ook op de freelancer moeten worden toegepast.

De rechter moet zijn keuze voor een a-contrarioredenering of een redenering naar analogie (die tot tegengestelde uitspraken kunnen leiden) natuurlijk wel motiveren.

Het voorgaande is schematisch weergegeven in de figuur hierna.

Figuur 1.9
Vormen van interpretatiemethoden en redeneerwijzen

Tussenvraag 1.16

Stel dat een waterschap op grond van de Waterschapswet een regel uitvaardigt waarin staat dat je een vergunning moet hebben voordat je een melkverwerkingsbedrijf kunt beginnen. Rudy wil starten met een fabriek waarin exclusieve kwarsoorten worden gemaakt. Moet hij een vergunning bij het waterschap aanvragen? Gebruik de beide redeneerwijzen.

1.4 Overige rechtsbronnen

In deze paragraaf gaan we kort in op de overige rechtsbronnen: het verdrag en de gewoonte.

1.4.1 Verdrag

Verdrag

Een *verdrag* is een afspraak, een overeenkomst, gesloten door twee of meer staten. Een verdrag tussen twee landen heet een bilateraal verdrag; zijn er meer dan twee staten bij een verdrag betrokken dan noemen we

dit een multilateraal verdrag. Verdragen worden steeds belangrijker. Vanwege de toenemende internationalisering van samenleving en markt worden landen min of meer gedwongen zo goed mogelijk met elkaar samen te werken. Soms gebeurt dit in vergaande mate, bijvoorbeeld wanneer een organisatie bij verdrag wordt opgericht. De organen van een dergelijke organisatie bezitten vaak belangrijke bevoegdheden. Een voorbeeld hiervan is het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Vanuit de EU kunnen verordeningen en richtlijnen worden uitgevaardigd, waardoor nationale wetgevers gedwongen kunnen worden hun wetten aan te passen of in te trekken. Gelet op de enorme hoeveelheid aan en complexiteit van internationale regelgeving, gaan we daar in dit boek verder niet op in.

1.4.2 Gewoonte

Vaste gedragslijn

Rechtsplicht

Ook de gewoonte kan als bron van recht fungeren. Uiteraard moet er wel aan bepaalde voorwaarden zijn voldaan. Het feit dat iedereen er een gewoonte van maakt 's avonds de tanden te poetsen, heeft niet tot gevolg dat deze gewoonte daarom ook recht is. Welke zijn dan de voorwaarden?

Allereerst moet er sprake zijn van een vaste gedragslijn: binnen de groep in kwestie handelt men (alle betrokkenen) overeenkomstig de gegroeide opvatting. Daarnaast moeten de betrokkenen het als hun rechtsplicht beschouwen overeenkomstig die regel te handelen; zij voelen zich moreel verplicht de regel te volgen.

Is aan deze twee voorwaarden voldaan, dan is er sprake van *gewoonterecht*. De regel behoort tot de rechtsbron gewoonte en men kan er een beroep op doen bij de rechter.

Het zal duidelijk zijn dat deze rechtsbron steeds minder belangrijk wordt. Gewoonterechtsregels tref je bijvoorbeeld nog wel aan op het platteland met betrekking tot de verkoop van vee. Zo kan op de veemarkten in het noorden van het land de gewoonte zijn ontwikkeld dat je je binnen twee weken bij de verkoper moet melden als deze een toezegging heeft gedaan die niet juist bleek te zijn, bijvoorbeeld over de leeftijd van de koe die je hebt gekocht. Wacht je daarmee drie weken dan ben je te laat en heb je geen recht van spreken meer.

1.5 Enkele onderscheidingen binnen het recht

In het recht wordt een aantal onderscheidingen gemaakt. Eén daarvan is het onderscheid tussen materieel en formeel recht. Andere zijn het onderscheid tussen dwingend en aanvullend recht, tussen objectief en subjectief recht en tussen privaatrecht en publiekrecht.

1.5.1 Materieel en formeel recht

Materieel recht	<i>Materieel recht</i> gaat over wat men mag en niet mag (geboden en verboden), welke rechten en plichten men heeft. Materieel recht is dus inhoudelijk van aard.
Formeel recht	Het <i>formele recht</i> (meestal het <i>procesrecht</i> genoemd) bevat de regels die je moet volgen om het materiële recht te effectueren. Het geeft aan waar je moet procederen, hoe je moet procederen, welke termijnen er in acht moeten worden genomen, welke rechten je daarbij hebt et cetera. De rechtsgebieden die we in paragraaf 1.2 hebben behandeld, behoren tot het materiële recht. Tot het formele recht worden het burgerlijk procesrecht, het strafprocesrecht en het bestuursprocesrecht gerekend.

Het eerder behandelde onderscheid tussen wetten in formele zin en wetten in materiële zin is een ander onderscheid dan de tweedeling tussen materieel recht en formeel recht.

Wetten in formele zin kunnen zowel materieel recht als formeel recht bevatten. Laten we als voorbeeld Boek 3 van het BW nemen. Dit is een wet in formele zin, immers uitgevaardigd door regering en Staten-Generaal gezamenlijk. Het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, waarin het procesrecht met betrekking tot civiele zaken geregeld is, is ook een wet in formele zin, maar bevat formeel recht. In de Algemene wet bestuursrecht (ook een wet in formele zin) komen we zowel materieel recht (inhoudelijk recht) als formeel recht (procesrecht) tegen.

Verordeningen van provincie en gemeente zijn wetten in materiële zin, geen wetten in formele zin. In deze verordeningen tref je materieel recht aan (wat wel en wat niet mag), maar daarnaast ook formeel recht. Als ik bijvoorbeeld geen toestemming krijg om een milieubelastend bedrijf te starten (op grond van materieel recht), vind ik in de betreffende verordening meestal ook bepalingen die zeggen waar en hoe ik bezwaar kan aantekenen tegen dit besluit (formeel recht).

Tussenvragen

1.17

Zoek het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering op en geef aan welk wetboek formeel recht en welk wetboek materieel recht bevat.

1.18

In de krant stond het bericht dat de Limburgse gemeente Roerdalen van mening is dat de Stichting Maharishi European Research University (MERU) de bouwregels van de gemeente heeft overtreden. Volgens de woordvoerder van de gemeente heeft de stichting, die in een voormalig klooster gehuisvest is, meer dan tien overtredingen begaan, zoals het spannen van een reusachtig doek over het oude klooster, het plaatsen van 164 vlaggenmasten en enkele illegale bouwsels. Ook de

onderwijsinspectie is bij de zaak betrokken, om te beoordelen of de 'universiteit' wel aan de eisen van de Leerplichtwet voldoet.

- a Heeft dit artikel betrekking op materieel recht en/of formeel recht?
- b Wel rechtsgebied is in het artikel aan de orde?

1.5.2 Dwingend en aanvullend recht

Dwingend recht

Een ander belangrijk onderscheid is dat tussen dwingend en aanvullend recht. *Dwingend recht* is recht waarvan burgers niet mogen afwijken. De wetgever vindt in zo'n situatie een wetsartikel of een bepaalde wet zo belangrijk dat er niet van afgeweken mag worden, ook al zou je dat in bepaalde omstandigheden wel willen. We geven een voorbeeld. Stel, je komt met een verhuurder overeen dat je voor de periode van drie jaar een van zijn huizen huurt voor € 1.200 per maand. Je komt uitdrukkelijk overeen dat je na drie jaar het pand vrijwillig zult verlaten. Ben je aan deze toezegging juridisch gebonden? Nee. In art. 7:271 BW is namelijk dwingend voorgeschreven dat de verhuurder de huur altijd schriftelijk moet opzeggen als de huurovereenkomst van woonruimte voor langer dan twee jaar is aangegaan. Stemt de huurder niet met de opzegging in, dan moet de verhuurder actie ondernemen door naar de rechter te stappen. Gaat de huurder in ons voorbeeld na drie jaar niet met de opzegging door de verhuurder akkoord, dan zal deze laatste de rechter moeten inschakelen met het verzoek of deze de huurovereenkomst wil ontbinden. De rechter gaat alleen tot ontbinding van de huurovereenkomst over als de verhuurder kan bewijzen dat aan een van de in de wet opgesomde ontbindingsgronden is voldaan (art. 7:274 BW). Als je die gronden leest, zie je dat het verstrijken van de overeengekomen termijn daar niet bij staat. Dit betekent dat, ook al heb je expliciet afgesproken het gehuurde huis na drie jaar te verlaten, de verhuurder je niet op die grond zijn huis uit kan krijgen.

Aanvullend recht

In andere situaties kunnen partijen wel afwijken van wat in de wet staat. Maar kan men iets anders overeenkomen dan wat de wet stelt? Jazeker, maar alleen wanneer we te maken hebben met *aanvullend recht*; van dit recht kun je altijd afwijken, de enige voorwaarde is dat beide partijen met deze afwijking akkoord gaan. Maar waarom heeft de wetgever dit recht dan tot stand gebracht? Omdat partijen, als zij een overeenkomst sluiten, meestal slechts enkele concrete dingen afspreken. De wet vult aan wat partijen niet hebben afgesproken. Bij een koopovereenkomst spreken partijen bijvoorbeeld af wat de koopprijs is en hooguit waar het gekochte object moet worden geleverd. Wie houdt echter rekening met het feit dat het gekochte object tussen overeenkomst en feitelijke levering verloren kan gaan, bijvoorbeeld door brand? Mocht deze omstandigheid zich voordoen en partijen daarover geen regeling hebben getroffen, dan zal de rechter de relevante wetsbepaling toepassen. Hebben partijen echter wel vooraf op deze mogelijkheid ingespeeld, dan gaat de partijafpraak boven de wet. In

dit verband wijzen we nog eens op wat eerder is behandeld over de normatieve en aanvullende functie van het recht (par. 1.2).

Hoe kunnen we te weten komen of een wetsbepaling van aanvullende of dwingende aard is? In de eerste plaats: wanneer het werkwoord 'moeten' in het wetsartikel voorkomt, bevat het dwingend recht. 'Kunnen' daarentegen duidt op aanvullend recht. Een regel is in de tweede plaats van dwingend recht wanneer in het wetsartikel met zoveel woorden staat: afwijking van het gestelde in het bovenstaande lid is nietig. Met andere woorden: nietigheid impliceert een regel van dwingend recht. Ten slotte bevat een regel dwingend recht als zijn inhoud de openbare orde raakt. Anders geformuleerd: wanneer het gaat om een bepaling waarvan de inhoud te maken heeft met belangrijke waarden die algemeen worden gedeeld in de samenleving (de normatieve functie van het recht). Uiteraard is dit een vaag criterium. Bij verschil van opvatting tussen partijen zal de rechter de knoop moeten doorhakken.

Tussenvraag 1.19

In art. 1:31 lid 1 BW staat: 'Om een huwelijk te mogen aangaan moeten een man en een vrouw de leeftijd van achttien jaren hebben bereikt.' Is deze bepaling van dwingend of van aanvullend recht? Motiveer.

1.5.3 Objectief en subjectief recht

Weer een ander onderscheid is dat tussen objectief recht en subjectief recht.

Objectief recht

Als we spreken over het *objectief recht* wordt daarmee het geldende recht bedoeld, ook wel het positieve recht genoemd. Het zijn de regels die in algemene bewoordingen aangeven wat rechtens is. We zouden ook kunnen zeggen: objectief recht is het geheel van regels dat uit alle eerdergenoemde rechtsbronnen voortvloeit.

Subjectief recht

Een *subjectief recht* is een recht dat een individu feitelijk bezit omdat het objectief recht dit met zoveel woorden zegt. In de wet staat bijvoorbeeld dat de koper verplicht is de (overeengekomen) prijs te betalen, waarop de verkoper recht heeft (art. 7:26 lid 1 BW). Deze regel is van objectief recht. Als Emiel aan Twan een motorboot verkoopt voor de prijs van €6.000, dan heeft Emiel een subjectief recht (op grond van art. 7:26 lid 1 BW) op het ontvangen van de genoemde geldsom van Twan.

Natuurlijk
persoon

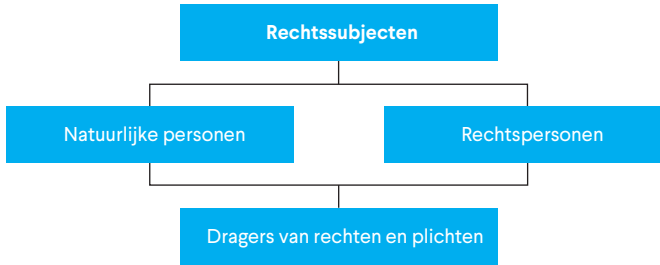
Aan wie komen subjectieve rechten toe? Allereerst aan mensen. In juridische bewoordingen noemt men ze natuurlijke personen. Daarnaast kunnen ook rechtspersonen subjectieve rechten bezitten. Een rechtspersoon is een ondernemingsvorm die zelfstandig aan het maatschappelijk verkeer deelneemt. De belangrijkste voorbeelden zijn de naamloze vennootschap (de nv) en de besloten vennootschap (de bv). Deze worden weliswaar door

Rechtspersoon

mensen vertegenwoordigd, maar het doel is aan de rechtspersoon rechten of verplichtingen te verschaffen en niet aan degenen die concreet de betreffende handelingen verrichten.

Natuurlijke personen en rechtspersonen worden gezamenlijk rechtssubjecten genoemd, omdat zij beiden dragers kunnen zijn van rechten en plichten. Zie het schematisch overzicht in de figuur hierna.

Figuur 1.10
Onderverdeling
rechtssubjecten

Tussenvraag 1.20

Mariam is eigenares van drie huizen. Twee daarvan verhuurt ze voor € 1.000 per huis per maand. Welke subjectieve rechten vloeien daaruit voort?

1.5.4 Privaatrecht en publiekrecht

Het objectief recht wordt weer onderverdeeld in het privaatrecht en het publiekrecht.

Privaatrecht Tot het *privaatrecht* worden gerekend het burgerlijk recht (zowel het personen- en familierecht als het vermogensrecht), het burgerlijk procesrecht en het ondernemingsrecht (zie ook figuur 1.4).

Publiekrecht Het *publiekrecht* omvat het staatsrecht, het bestuurs(proces)recht en het straf(proces)recht (zie ook figuur 1.5).
Zie ook nog eens figuur 1.6, met de rechtsgebieden die tot het privaatrecht en publiekrecht worden gerekend.

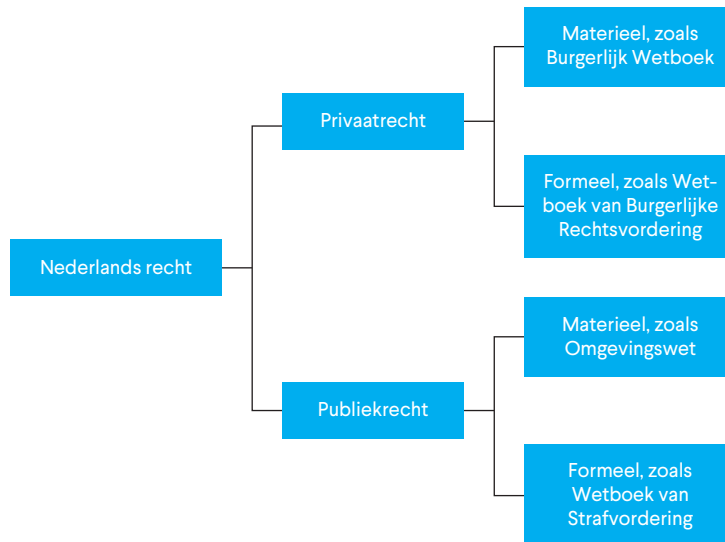
Uit deze opsomming kan worden opgemaakt dat het privaatrecht betrekking heeft op het recht dat geldt tussen burgers onderling.

Daarbij moet je je wel realiseren dat ook de overheid privaatrechtelijk kan optreden. Een willekeurige burger kan besluiten een auto te kopen, maar ook een gemeente kan daartoe overgaan, omdat bijvoorbeeld een extra auto nodig is voor de reinigingsdienst. De overeenkomst tussen gemeente en verkoper behoort tot het privaatrecht. Het publiekrecht heeft betrekking op het recht dat geldt tussen de overheid als zodanig en de burger. De overheid treedt binnen de kaders van het publiekrecht echt als overheid op, bijvoorbeeld door het verstrekken van een vergunning krachtens de Omgevingswet.

Het Nederlandse recht kan dus worden onderverdeeld in publiekrecht en privaatrecht, en beide weer in materieel en formeel recht. Dit is schematisch weergegeven in de figuur hierna.

Figuur 1.11
Onderverdeling
recht

Tussenvragen

1.21

De gemeenteraad van Rotterdam besluit tot de bouw van een extra brug over de Maas. Behoort deze beslissing tot het publiekrecht of tot het privaatrecht? Leg uit.

1.22

Dezelfde gemeenteraad koopt vervolgens op aanwijzing van de aannemer materialen bij diverse groothandelaren voor in totaal twee miljoen euro. Moet deze transactie tot het publiekrecht of het privaatrecht worden gerekend? Motiveer.

Samenvatting

Het recht kent vier functies:

1. normatieve functie
2. geschiloplossende functie
3. additionele functie
4. instrumentele functie

Het in Nederland geldende recht is terug te vinden in vier rechtsbronnen:

1. de wet
2. de jurisprudentie
3. het verdrag
4. de gewoonte

Met betrekking tot de wet onderscheiden we de volgende (hoofd)rechtsgebieden:

- het privaatrecht
- het strafrecht
- het staatsrecht
- het bestuursrecht

Als wetgever in Nederland treedt niet alleen de centrale wetgever op, maar ook de gemeente en de provincie maken wetten (die verordeningen heten).

Er gelden drie regels bij het vaststellen van de rangorde tussen wetten:

1. hoog boven laag
2. jong boven oud
3. bijzonder boven algemeen

De eerste regel is daarvan de belangrijkste.

Er is een belangrijk onderscheid tussen een wet in formele zin en een wet in materiële zin. Een wet in formele zin is tot stand gekomen op grond van samenwerking tussen regering en Staten-Generaal, een wet in materiële zin is ieder wetgevend besluit dat bestemd is voor een onbepaald aantal personen.

De rechter kan bij het nemen van een beslissing gebruikmaken van de volgende interpretatiemethoden: de grammaticale, de wetshistorische, de anticiperende, de rechtsvergelijkende, de systematische en de teleologische interpretatiemethode en overige interpretatiemethoden.

Ter onderscheiding daarvan kan de rechter twee redeneerwijzen gebruiken: de a-contrarioredenering en de redenering naar analogie.

Er zijn binnen het recht onderscheidingen aan te brengen: onderscheid tussen materieel en formeel recht, dwingend en aanvullend recht, objectief en subjectief recht, en privaatrecht en publiekrecht.

1 Begrippen

Aanvullend recht	Recht waarvan de burgers mogen afwijken. Regels van aanvullend recht gelden alleen wanneer partijen over de betreffende inhoud niets hebben afgesproken.
A-contrarioredenering	Redenering waarbij de rechter ervan uitgaat dat een bepaalde rechtsregel niet van toepassing is, omdat die regel uitsluitend is geschreven voor de gevallen die uitdrukkelijk in die regel worden genoemd.
Bestuursrecht	Recht dat betrekking heeft op de mogelijkheden van de overheid/wetgever het maatschappelijk leven te regelen, bijvoorbeeld op het terrein van het onderwijs.
Burgerlijk recht	Ook wel genoemd civiel recht of privaatrecht. Het burgerlijk recht valt uiteen in vier gebieden: het personen- en familierecht, het vermogensrecht, het ondernemingsrecht en het burgerlijk procesrecht.
Dwingend recht	Recht waarvan de burgers niet mogen afwijken. Doen zij dit wel, dan zijn toch de wettelijke regels van toepassing.
Formeel recht	Procesrecht. Het formele recht heeft betrekking op het recht van procederen. Het gaat daarbij om vragen als: bij welke rechter moet ik zijn, hoe moet er worden geprocedeerd, welke termijnen moeten in acht worden genomen?
Gewoonterecht	Ongeschreven recht dat geldt omdat er door een groep inwoners van een bepaalde regio van het land steeds naar wordt gehandeld, terwijl deze groep het als een rechtsplicht ziet deze gewoonteregel(s) op te volgen.
Interpretatiemethode	Hulpmiddel dat de rechter kan gebruiken om een vaag woord of vage zinsnede nader uit te leggen. Voorbeelden zijn de grammaticale, de wetshistorische, de anticiperende, de rechtsvergelijkende, de systematische en de teleologische interpretatiemethode.

Interpretatie naar redelijkheid en billijkheid	De interpretatiemethode waarbij de rechter onduidelijke bewoordingen uitlegt met een beroep op de redelijkheid en billijkheid.
Jurisprudentie	Rechtspraak; beslissingen afkomstig van een rechter of rechtscollege.
Materieel recht	Recht dat betrekking heeft op wat men mag en niet mag, welke rechten en welke verplichtingen men heeft.
Monopoliepositie	Heeft betrekking op de staat die op het terrein van het strafrecht via het OM het alleenrecht heeft om sancties als gevangenisstraf en boete op te leggen.
Objectief recht	Positief recht. Het recht dat uit de geldende rechtsbronnen wet, verdrag, jurisprudentie en gewoonte voortvloeit.
Ondernemingsrecht	Recht dat betrekking heeft op alle regels die verband houden met het uitoefenen van een bedrijf.
Organieke wet	Wet die in opdracht van de Grondwet is uitgevaardigd.
Privaatrecht	Zie ook Burgerlijk recht. Recht dat geldt tussen burgers onderling.
Procederen	Naar de rechter stappen om je gelijk op te eisen.
Publiekrecht	Recht dat betrekking heeft op de regels die gelden tussen de overheid als zodanig (en dus niet als particulier) en de burger.
Redenering naar analogie	Redenering waarbij de rechter zich op het standpunt stelt dat een bepaalde, niet wettelijk geregelde kwestie zoveel lijkt op een kwestie waarin de wet wel voorziet, dat die laatste regel ook van toepassing wordt verklaard op de niet-geregelde kwestie.
Staatsrecht	Recht dat de wijze regelt waarop het Nederlandse staatsbestel vorm wordt gegeven en de invloed die burgers daarop kunnen uitoefenen.
Strafrecht	Recht waarbij de staat door middel van het Openbaar Ministerie actief optreedt teneinde normen via sancties af te dwingen van burgers.

Subjectief recht

Recht dat individuen bezitten omdat het objectieve recht dit met zoveel woorden verklaart.

Verdrag

Overeenkomst tussen twee of meer staten.

Wet in formele zin

Ieder besluit dat tot stand is gekomen op grond van samenwerking tussen regering en Staten-Generaal.

Wet in materiële zin

Ieder besluit dat gericht is tot een onbepaald aantal en dus niet bij name genoemde personen. Dit besluit moet afkomstig zijn van een daartoe bevoegd overheidsorgaan.

Vragen

Oefenvragen

- 1 Noem vier functies van het recht en leg uit wat daaronder wordt verstaan.
- 2 Welke rechtsbronnen kennen we in Nederland?
- 3 Geef twee andere termen voor burgerlijk recht.
- 4 Geef een definitie van burgerlijk recht.
- 5 In welke rechtsgebieden valt het burgerlijk recht uiteen?
- 6 Geef een omschrijving van ondernemingsrecht.
- 7 Geef een omschrijving van strafrecht.
- 8 Geef een omschrijving van staatsrecht.
- 9 Geef een omschrijving van bestuursrecht.
- 10 Noem een aantal wetten op het terrein van de rechtsgebieden, genoemd bij de vragen **4** en **6** tot en met **9**.
- 11 Noem vier organen in Nederland die wetgevende macht bezitten.
- 12 Wat is het verschil tussen een wet in formele en een wet in materiële zin?
- 13 Wat is een verdrag? Geef een voorbeeld.
- 14 Geef een ander woord voor jurisprudentie.
- 15 Waarom wordt jurisprudentie tot de rechtsbronnen gerekend?
- 16 Wat is een interpretatiemethode? Noem er acht en geef aan wat eronder wordt verstaan.

- 17 Noem twee redeneerwijzen van de rechter en geef aan wat daaronder wordt verstaan.
- 18 Wanneer is een gewoonteregel een rechtsregel?
- 19 Wat is materieel recht? Geef enkele voorbeelden.
- 20 Geef een ander woord voor formeel recht. Wat wordt onder formeel recht verstaan?
- 21 Bevat een wet in formele zin altijd formeel recht? Motiveer.
- 22 Bevat een wet in materiële zin altijd materieel recht? Motiveer.
- 23 Wat is het verschil tussen dwingend en aanvullend recht?
- 24 Hoe kun je erachter komen of een regel van dwingend recht is?
- 25 Wat is het verschil tussen objectief en subjectief recht?
- 26 Welke rechtsgebieden worden traditioneel tot het privaatrecht, welke tot het publiekrecht gerekend?

Open vragen

- 1 Geef voor de volgende besluiten aan of ze een wet in formele zin en/of een wet in materiële zin zijn:
  - a De algemene plaatselijke verordening van de gemeente Harderwijk.
  - b Het Burgerlijk Wetboek.
  - c De Omgevingswet.
  - d De belastingaanslag voor de heer Molenaar over het jaar 2025.
  - e De Toestemmingswet huwelijk Prins Willem-Alexander met Máxima Zorreguieta.
- 2 Geef van de volgende wetten aan of ze materieel recht, formeel recht of beide vormen van recht bevatten (zoek de wetten op via www.overheid.nl):
  - a De Algemene wet bestuursrecht.
  - b De Algemene termijnenwet.
  - c De Wet op de loonvorming.
- 3 In de wetsartikelen in Boek 7 BW over de pachtovereenkomst staat een bepaling die in strijd is met een bepaling uit Boek 3 BW. Welke wet zal door de rechter worden toegepast en waarom?

- 4 Geef van de volgende artikelen aan of ze van dwingend of van aanvullend recht zijn:
- a Art. 7:633 lid 3 BW: 'Van dit artikel kan niet worden afgeweken.'
  - b Art. 7:399 BW: 'Van de bepalingen van de artikelen 311 t/m 314 (...) kan niet ten nadele van de pachter worden afgeweken.'
  - c Art. 2:58 lid 1 BW: 'Jaarlijks binnen zes maanden na afloop van het boekjaar, behoudens verlenging van deze termijn met ten hoogste vier maanden door de algemene vergadering op grond van bijzondere omstandigheden, maakt het bestuur een jaarrekening op en legt deze voor de leden ter inzage ten kantore van de rechtspersoon.'
  - d Art. 1:65 BW: 'De aanstaande echtgenoten zijn verplicht bij de voltrekking van hun huwelijk in persoon voor de ambtenaar van de burgerlijke stand te verschijnen.'
- 5 Beargumenteer waarom de volgende wetten tot het privaatrecht of het publiekrecht behoren:
- a De Wet op de rechterlijke organisatie.
  - b Art. 7:1 e.v. BW betreffende de koopovereenkomst.
  - c De Wegenverkeerswet 1994.
  - d De Werkloosheidswet.
  - e De Faillissementswet.
  - f Boek 3 Burgerlijk Wetboek.
- 6 Geef aan of de volgende wetten behoren tot het privaatrecht, het ondernemingsrecht, het staatsrecht, het bestuursrecht of het strafrecht:
- a De Wegenverkeerswet 1994.
  - b De Rijksdoctrooiwet 1995.
  - c De Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte.
  - d De Grondwet.
  - e De Kieswet.
  - f De Handelsnaamwet.
  - g De Provinciewet.
- 7 Als de rechter zich bij het geven van zijn beslissing baseert op een duidelijke wettekst, welke rechtsbron is hier dan van toepassing?
- 8 Als de rechter in een geschil tussen twee Doetinchemse boeren een regel die alleen in de Achterhoek wordt nageleefd als uitgangspunt neemt voor zijn beslissing, welke rechtsbron staat dan centraal?
- 9 In een arrest van de Hoge Raad zou een volgende omschrijving kunnen worden aangetroffen: 'Deze regel sluit immers aan bij de ons omringende rechtsstelsels.' Welke interpretatiemethode past de Hoge Raad hier toe en waarom?

- 10 Als de rechter bij de motivering van zijn beslissing wijst op een passage uit de memorie van toelichting (een officieel document dat aan ieder wetsvoorstel ter toelichting wordt toegevoegd) waarin de betreffende opvatting wordt verdedigd, welke interpretatiemethode hanteert hij dan?
- 11 Het is bij wet verboden bepaalde ‘uitheemse vogels’ in Nederland in te voeren. Je komt van vakantie uit Thailand en neemt een zebraduif mee, een in dat land veelvoorkomende vogel. Op Schiphol wordt de vogel in beslag genomen en je krijgt een boete. Je verschijnt voor de rechter en probeert hem ervan te overtuigen dat alles op een vergissing berust: een zebraduif is – zo beweer je – geen uitheemse vogel in de zin van de wet. Welke argumenten gebruik je en op welke interpretatiemethode doe je dan een beroep?
- 12 Welke fouten komen in het volgende betoogje voor?
‘Bert die door hem geleden schade op Sandy wil verhalen, wendt zich tot het Openbaar Ministerie (OM) om Sandy voor de rechter te slepen. Sandy wijst in haar verweer op een bepaling in het BW van dwingend recht, waarop zij haar gelijk baseert. “Niets mee te maken”, betoogt Bert, “wij zijn daar schriftelijk van afgeweken. Je kunt je nu niet meer verschuilen achter de bepaling in het BW.” Uiteindelijk wordt de vordering door de rechter afgewezen. Bert moet twee jaar naar de gevangenis.’
- 13 In het regionale weekkrantje van Ridderkerk stond het bericht dat een 35-jarige man op de A16 ter hoogte van Ridderkerk bekeurd was omdat hij 160 km per uur reed. Surveillerende politieagenten betraptten de man toen hij met deze snelheid over de linkerrijstrook reed terwijl de overige rijstroken vrij waren. Na overleg met het Openbaar Ministerie kreeg de man een boete van € 460 opgelegd die hij direct betaalde.
- Gaat het in dit bericht om publiekrecht en/of privaatrecht?
  - Welke rechtsgebieden zijn aan de orde?
  - Betreft het materieel recht en/of formeel recht?
  - Gaat het in dit bericht om dwingend recht of aanvullend recht?